

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM SINIFLARINA KAYNAŞTIRILAN OTİSTİK ÇOCUKLARIN SOSYOMETRİK STATÜLERİNİN İNCELENMESİ

Prof. Dr. Nilgün Metin ^{3*(1)}, Araş. Gör. Betül Şenol ⁽²⁾, Araş. Gör. Melike Yumuş ⁽³⁾

¹Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü

²Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi ABD

³Başkent Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi ABD

ÖZET

Amaç: Çocukluk dönemindeki akran ilişkilerine genel olarak bakıldığında, çocuklar arasındaki akran etkileşimlerini, gelişim düzeyinin yanı sıra çocukların diğerlerine karşı tutumları, bireysel benzerlikler ve farklılıkları, sosyal etkileşim beceri düzeyleri, gibi birçok faktör doğrudan etkilemektedir. Küçük çocukların akranlarıyla etkileşimleri onların sosyalleşmesinde önemli yer tutmaktadır; araştırma sonuçları akran etkileşiminden yoksun büyüyen çocukların ileriki yaşlarda ciddi psikolojik ve uyum sorunu yaşadığını işaret etmektedir. Özel gereksinimli çocukları sosyalleştirme ve topluma uyum becerilerini kazandırmayı ana amaç edinen kaynaştırma programları, bu çocukların sosyal olarak kabul gördüğü ortamlarda alacakları eğitimle daha başarılı olabileceklerini vurgulamaktadır. Kaynaştırma ortamları özel gereksinimli çocuklara gelişimlerini hızlandırabilecekleri doğal etkileşim fırsatlarının ve gelişmiş davranış modellerinin de olduğu çok yönlü olanaklar sunmaktadır. Kaynaştırma eğitiminde akran etkileşimleri çok kritik bir role sahip olmasına karşın, yaygın bir durum olan engelli ve normal gelişim gösteren çocuklar arasındaki sosyal etkileşimde yaşanan güçlükler, bu durumun etkinliğini azaltmaktadır. Bu bilgilerle dayalı olarak çalışmada, okul öncesi eğitimde kaynaştırma programlarına devam eden 60 – 66 aylık otizm tanıılı çocukların sosyometrik statülerini incelemek amaçlanmaktadır.

Gereç ve Yöntem: Kaynaştırma eğitimine devam eden otizm tanıılı çocuklara ilişkin normal gelişim gösteren çocukların genel farkındalıkları, otizm tanıılı çocukların akran ilişkileri içindeki konumu ve bu çocukların arkadaş olarak tercih edilme düzeyleri “sosyometri tekniği” ile belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın örneklemini, okul öncesi eğitime devam eden, sınıfında otizm tanıılı kaynaştırma öğrencisi olan ve normal gelişim gösteren 60 – 66 aylar arasındaki 82 çocuk oluşturmaktadır.

Bulgular: Yapılan araştırma, otistik çocukların hem sosyal alanda, hem akademik alanda, hem de farklı ortamlarda tercih edilme düzeylerinin neredeyse yok denecek kadar az olduğunu göstermiştir.

Sonuç: Otistik çocukların akranları arasındaki sosyal konumlarının genellikle reddedilen ve dışlanan konumunda oldukları görülmektedir. Otizm tanısı alan çocuk sayısının giderek artış gösterdiği düşünüldüğünde; kaynaştırma programlarında akran etkileşimini arttırmaya yönelik toplumsal ve eğitimsel boyutta çalışmalar yapılmasına hız verilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Otizm, sosyometri, okul öncesinde kaynaştırma

GİRİŞ

Okul öncesi dönemde kazanılan olumlu akran ilişkileri çocuğun ileriki eğitim dönemlerindeki sosyal kabulü ve sosyal yeterliğini doğrudan etkilemektedir (Walker, 2004). Akran ilişkilerinin gelişmesinde ilk basamak olan okul öncesi eğitim kurumları çocuklara birçok anlamda çeşitli fırsatlar sunmaktadır. Sosyal beceriler, çocukların içinde yaşadıkları sınıf, okul ve topluma uyum sağlamaları için en temel beceriler olup (Warger ve Rutherford, 1996), pek çok davranış problemini önlemektedir (Lane, 2004).

Bireylerin sosyal yaşama uyumunda başkalarıyla kurulan etkileşimin niteliği ve sıklığı önemlidir. Sağlıklı sosyal yaşamın temelleri ise erken çocukluk döneminde atılır. Bu dönemde çocuğun içinde bulunduğu çevre ve kişiler arası etkileşim çocuğun kişiliğini de etkilemektedir. Bebeklik döneminin sona ermesi ile beraber çocuklar için akranları giderek daha fazla önem kazanır. Çocukların akranlarıyla olan ilişkileri,

⁷ * Sorumlu Yazar: Prof. Dr. Nilgün Metin, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi ABD, Sıhhiye/Ankara/Türkiye, (0312)3051526/123, enmetin@gmail.com)

gruplara ve etkileşimlere göre farklılaşır. Ancak her durumda çocuk için akranları tarafından onaylanması kritik bir durumdur. Çocuklar için sosyal bir destek olan akran tarafından onaylanma, çocuklardaki birçok olumlu davranışı desteklemektedir. Örneğin; akran etkileşimlerinde başarılı olan çocukların empati, işbirliği, paylaşma, yardımlaşma, fedakarlık gibi prososyal davranışları daha ileri düzeydedir (Ladd, 1996). Olumlu prososyal etkileşimde bulunan çocukların çoğunlukla sınıf içindeki popülaritesi de yüksek olmaktadır (Walker, 2009). Akran etkileşimlerini başarılı şekilde yürüten çocuklar genellikle çatışma durumlarını daha iyi yönetebilmektedir. İnsanlarla güvenli ilişkiler kurmada da akran etkileşiminin rolü büyüktür. Akranlarıyla sürekli iyi ilişkiler içinde olan çocuklar hem kendine hem de başkalarına güvenmeyi öğrenir. Bununla birlikte; akranlarla kurulan olumsuz ilişkiler saldırganlık, öfke veya içekapanıklık gibi çeşitli davranış bozuklukları ile ilişkilendirilmektedir (Kapçı ve Çorbacı-Oruç, 2003). Erken çocukluk döneminde akranları tarafından dışlanan çocukların ileriki yaşlarda suçla yönelme, saldırganlık, madde kullanımı gibi olumsuz davranışlara yönelimleri daha fazla olmaktadır (Denham ve Holt, 1993; Ladd ve Price, 1987). Uzun süre akranları tarafından reddedilen çocukların eğitim yaşantıları başarısızlık ile sonuçlanabilir (Walker, 2009).

Çocuklardaki akran ilişkilerinin genel yapısını sosyal güç, sosyal konum, akran grupları gibi çoklu sosyal ilişkiler ve çoklu ilişkilerin meydana geldiği toplu ortamlar oluşturmaktadır. Sosyal güç, çocukların bir otorite çocuk tarafından kabul görmesini ifade ederken, sosyal konum çocuğun akran grubu içinde ne kadar tercih edildiği ile ilgilidir. Bu durumlar her ne kadar birbirinden farklı gibi gözükse de aslında birbiriyle sürekli bir ilişki içerisinde (Rodkin ve Hodges, 2003; Akt. Gülay, 2009a).

Akranlar tarafından kabul görme, olumlu akran ilişkileri, normal gelişim gösteren çocuklar kadar özel gereksinimli çocuklar için önemlidir. Özellikle okul öncesi dönemde özel gereksinimli çocukların topluma uyumunu amaç edinen kaynaştırma programları, özel gereksinimli çocukların sosyal olarak kabul gördüğü ortamlarda başarılı olabilmektedir (Batu ve Yükselen, 2014).

Kaynaştırma programlarında eğitimciden; normal gelişim gösteren çocukları özel gereksinimli çocuk hakkında bilgilendirmek, uygun eğitim programları düzenlemek, çocuklar arası etkileşimleri sağlayacak ortamlar hazırlamak gibi temel durumları gerçekleştirmiş olması beklenmektedir (Batu, Kırcaali İftar ve Uzuner, 2004; Karadağ, Demirtaş ve Girli, 2014). Çünkü özel gereksinimli çocuğun kaynaştırma programından en üst düzeyde yararlanması için sosyal etkileşime geçebilmesi temel bir adımdır. Özel gereksinimli çocuklar arasında sosyal etkileşime geçmede güçlük yaşayan grubun büyük bir kısmını ise otizm tanılı çocuklar oluşturmaktadır. Otistik çocukların uygun sosyal davranışları model alması açısından kaynaştırma programları kapsamında akran etkileşimine yönelik yapılan sınıf içi aktiviteler çok önemlidir (Campbell, Ferguson, Herzinger, Jackson ve Marino, 2005). Özel gereksinimli çocukların kaynaştırma programlarında normal gelişim gösteren akranları tarafından sosyal kabulü ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde; özel gereksinimli çocukların genel olarak akranları tarafından görmezden gelindiği ve tercih edilmediği görülmektedir (Karadağ ve diğ., 2014; Eratay ve Sazak Pınar, 2006; Çulhaoğlu İmrak, 2009; Kabasakal, Girli, Okun, Çelik ve Vardarlı, 2008; Aykır ve Çiftçi Tekinarslan, 2012). Eğitimciler engelli çocukların arkadaşlık becerilerini geliştirmesi ile ilgili sosyal kabul desteğine yönelik çalışmalara yeterince dikkat etmemektedirler (Eratay ve Sazak Pınar 2006). Kaynaştırma sınıflarında otistik çocuklar ile ilgili gerekli açıklama yapma girişimleri olsa dahi hem çocukların hem de eğitimcilerin bu konudaki olumsuz algıları devam etmektedir (Swaim ve Morgan, 2001).

Bununla birlikte; otistik çocukların uygun sosyal tutumlar geliştirmelerinde sınıf içindeki popülaritesi yüksek çocuklarla etkileşim çok önemlidir (Campbell ve diğ., 2005). Gelişmiş ülkelerde bu konuda yapılan çalışmalar incelendiğinde; normal gelişim gösteren çocukların genellikle özel gereksinimli çocuklar ile oyun oynamaya eğilimli olduğu, (Yu, Ostrosky ve Fowler, 2012; Dyson, 2005; Diamond, Le Furgy ve Blass, 1993; Odom, Hoyson, Jamieson ve Strain, 1985) ve özel gereksinimli arkadaşlarının engellerini birer özellik olarak algıladıkları ve buna uygun tutumlar sergiledikleri görülmektedir (Odom ve diğerleri, 1985). Eğitimciler tarafından tüm çocukları içine alan planlar, özel gereksinimli çocuğun akran ilişkilerini olumlu yönde etkileyerek sosyal kabülünü artırır ve özel gereksinimli çocuğun sınıf içindeki aidiyet duygusunu geliştirir (Johnson, Ironsmith, Snow ve Poteat, 2000).

Çocuğun arkadaş grupları içerisindeki pozisyonunu gösteren ölçütlerden birisi sosyometrik statüsüdür. Sosyometrik statülere göre çocuklar genellikle; popüler, dışlanan, ihmal edilen, çelişkili ve ortalama statü olmak üzere 5 gruba ayrılmaktadır (Kaya ve Siyez, 2008). Bir grup içerisinde popüler çocuklardan grubun çoğunluğu hoşlanmaktadır. İhmal edilen çocuklar ise genellikle göz ardı edilmekte olup, grupta varlıkları ya da yoklukları belirgin değildir. Ortalama statüsündeki çocuklar ise popülerlik açısından orta grupta yer almaktadır. Akranları tarafından tutarsız ilişkiler içerisinde olanlar ise çelişkili çocuklardır (Kapçı, Çorbacı-Oruç, 2003). Erken çocukluk döneminde popülerlik veya reddedilme ile ilgili davranışsal boyutlardaki durumlar yetişkinlik döneminde bireyin içinde bulunduğu sosyal statüyü de etkilemektedir (Walker, 2009). Genel olarak sosyometri; akranlar arasındaki sosyal kabül, yaşanan problemleri, toplum içinde nasıl algılandığını, sosyal konumlar arasındaki ilişkilerini ortaya koyar.

Kaynaştırma eğitiminin ana noktası sosyalleşme ve akran ilişkileri olmasına rağmen normal gelişim gösteren çocuk ile özel gereksinimli çocukları arasındaki etkileşimin yetersiz olması, özel gereksinimli çocukları sosyal kabüllerinin düşük olması kaynaştırma eğitiminin etkililiğini azaltmaktadır. Bu doğrultuda bu çalışmada, okul öncesi eğitimde kaynaştırma programlarına devam eden 60 - 66 aylık otizm tanılı çocukların sosyometrik statülerini incelemek amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2014 – 2015 eğitim öğretim yılında Ankara ve Afyon il merkezlerinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 3 resmi anaokuluna devam etmekte olan, 60 – 66 aylık 42'si erkek, 40'ı kız olmak üzere toplam 82 çocuk oluşturmaktadır. Çalışma grubundaki normal gelişim gösteren 82 çocuk, otizm tanılı çocukların kaynaştırıldığı sınıflarda öğrenimlerine devam etmektedir. Çalışma grubunun oluşturulmasında; her sınıfta bir otizm tanılı çocuğun olması göz önünde bulundurulmuş olup, veriler 5 farklı sınıftan toplanmıştır.

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın amaçlarına bağlı olarak otizm tanılı çocukların kaynaştırma eğitimine dâhil edildiği sınıflarda bulunan normal gelişim gösteren çocuklar olması çalışma grubu seçiminde önemli bir ölçüt olarak belirlenmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de; Tablo 2'de ise kaynaştırma programındaki otizmliler çocukların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular

	<i>Katılımcılar (n=82)</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Cinsiyet	Erkek	42	51.2
	Kız	40	48.8
Ailesinde engelli birey var mı?	Evet	1	1.2
	Hayır	81	98.8
Kaç yıldır okul öncesi eğitim alıyor?	6 ay	37	45.1
	1 yıl	32	39
	2 yıl	13	15.8

Tablo 2: Kaynaştırma sınıflarındaki otizmlı çocukların demografik özelliklerine ilişkin bulgular

<i>Kod Adı</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>Yaş</i>	<i>Engel Türü</i>
1.Ç	Erkek	5	Ağır derecede otistik
2.Ç	Erkek	5	Orta derecede otistik
3.Ç	Kız	5	Orta derecede otistik
4.Ç	Kız	5	Ağır derecede otistik
5.Ç	Erkek	5	Ağır derecede otistik

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veriler araştırmacılar tarafından oluşturulmuş ‘yarı yapılandırılmış görüşme formu’ ile toplanmıştır. Görüşme öncesinde bir görüşme planını hazırlanmış olup, görüşmeciye hareket özgürlüğü vermesi ve gerekli durumlarda soru esnekliği sağlaması açısından yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2003; Karasar, 2007). Görüşme formunda çocukların cinsiyeti, kaç yıldır okul öncesi eğitim aldığı, yaşı, ailesinde engelli bir bireyin olup olmadığı hakkında bilgi toplamayı amaçlayan kısa bir bölüm bulunmaktadır. Görüşme formunun ikinci kısmında ise çocukların sınıftaki akran seçimiyle ilgili 3 soru bulunmaktadır. Her bir soru çocuğun seçiminde bulunduğu durum ile ilgili akademik alan, sosyal alan ve farklı ortamlar olmak üzere kategorize edilmiştir. Formda sorular çocukların grup çalışmalarında, öğrenme merkezlerinde ve doğum günü partilerinde en çok birlikte olmak istedikleri 3 arkadaşını sıralamalarıyla ilgili olarak düzenlenmiştir.

Hazırlanan formda otistik çocukların sosyal konuları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sosyometri en genel tanımıyla “belli kriterler dikkate alındığında, bir grup içinde, kimlerin kimleri kabul ya da reddettiğinin sayısal olarak belirlenmesidir”. Görüşme soruları sosyometri tekniklerinden derecelendirilmeye dayalı sosyometrik teknik kullanılarak hazırlanmıştır. Derecelendirme ölçümünde ilgili çocuğun akran grubu içerisindeki sosyal kabul düzeyini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu sosyometrik teknikte çocuklardan sosyometrik bir ölçüte göre tüm akranlarını derecelendirerek değerlendirilmesi istenmektedir (Gülay Ogelman, 2014).

Verilerin Toplanması

Araştırma verilerini toplamak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı’ndan gereken izinler alınarak anaokullarında belirlenen günlerde uygulama yapılmış ve araştırmacılar her bir çocukla bireysel olarak görüşmüştür. Her bir görüşme yaklaşık 20 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Veriler, görüşme sonucunda elde edilen veriler betimsel araştırma yöntemlerinden ‘betimsel analizi’ yöntemi ile analiz edilmiştir. Betimsel analiz sonucunda özel gereksinimli çocukların akranları tarafından 1., 2. ve 3. dereceden tercih edilme durumları frekans ve yüzdeleri hesaplanarak yorumlanmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma Ankara ve Afyon illerinde otizm tanılı çocukların bulunduğu sınıflardaki normal gelişim gösteren çocuklarla yapılan görüşmelerle sınırlıdır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Yapılan çalışmada okul öncesi eğitimde kaynaştırma programlarına devam eden 60 – 66 aylık otizm tanılı çocukların sosyometrik statülerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Buna yönelik çalışmada; çocukların akran grupları içindeki konumlarını ortaya koymak için akran derecelendirmesine dayanan sosyometrik teknik kullanılmıştır. Elde edilen veriler üzerinde içerik analizi yapılmış olup sonuçlar Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3: Otistik çocuğun normal gelişim gösteren akranları tarafından kaçınıcı dereceden tercih edildiğine ilişkin yüzde frekans tablosu

Çocuklara yöneltilen sorular	1.Dereceden tercih edilme		2.Dereceden tercih edilme		3.Dereceden tercih edilme		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
“Grup etkinliklerinde(sanat, matematik, drama, vb. gibi) en çok beraber çalışmak istediğin 3 arkadaşının adı”	0	0	0	0	0	0	0	0
“Öğrenme merkezlerinde ya da serbest zamanda beraber oynamak istediğin 3 arkadaşının adı”	0	0	0	0	1	1.2	1	1.2
“Evdeki doğum günü partine çağırılmak istediğin 3 arkadaşının adı”	0	0	0	0	1	1.2	1	1.2

Grup etkinliklerinde en çok beraber çalışılmak istenen arkadaşları belirlemeye yönelik sorulan soruya verilen cevaplar incelendiğinde; otizm tanılı çocuklar, hiçbir çocuk tarafından tercih edilmemiştir. Sınıf içinde yapılan etkinlikler genellikle çocukların akademik becerilerine yönelik olmaktadır. Çocukların bu etkinlikler esnasında akran seçiminde tercih ettikleri arkadaşları arasında otistik çocukların olmaması, otistik çocukların gruba uyum sağlamada güçlük yaşaması veya yapılan etkinlik türlerinde başarı sağlayamaması ile ilişkilendirilebilir. Öğrenme merkezleri ya da serbest zaman etkinliklerinde tercih edilen akran seçimleri incelendiğinde ise; sadece bir çocuk tarafından otizm tanılı çocuk 3. derecede tercih edilmiştir. Öğrenme merkezlerinde yapılan aktiviteler genellikle çocukların istekleri doğrultusunda gerçekleşmektedir ve çocuklar arasındaki görev dağılımları daha belirgindir. Bu aşamada sınıfa uyum sağlamada güçlük yaşayan otistik çocuğun beklenenden çok daha az bir oranda tercih edilmesi otistik çocuktaki davranış problemleri ve içe kapanıklık, sınıftaki eğitimcilerin sınıf yönetimi becerilerini etkin bir şekilde kullanamaması, akranların otistik çocuğa

bakışı gibi sebeplerle ilişkilendirilebilir. Çünkü çocukların sınıf ortamında en rahat hissettikleri zaman olan serbest zamanlarda akran etkileşimi çok daha yoğun bir şekilde gerçekleşmektedir.

Aynı şekilde evdeki doğum günü partisine çağırılmak istenen arkadaş tercihleri incelendiğinde; otistik çocuk sadece bir çocuk tarafından 3. derecede tercih edilmiştir. Otistik çocuğu tercih eden çocuğun engelli bir kardeşe sahip olması dikkat çekici bir durumdur. Çocukların engelli akranlarına bakışı; toplumsal tutumlar ve eğitim ile ilişkilidir. Engelli kardeşi bulunan çocuğun tercihlerinde otistik çocuğun olması içinde yaşadığı durum ile ilişkilendirildiğinde engelin kabulünün önemli bir etken olduğu söylenebilir.

Konuyla ilgili araştırmalar incelendiğinde; özel gereksinimli çocukların normal gelişim gösteren akranları tarafından tercih edilmediğini gösteren ve bu çalışmadaki sonucu destekler nitelikte çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Okul öncesi dönemde kaynaştırma programına dâhil olan özel gereksinimli çocukların akranları tarafından tercih edilme durumları incelendiğinde; özel gereksinimli çocukların diğerleri tarafından genellikle görmezden geldiği bunun özel gereksinimli çocukların sınıf içindeki davranış problemlerinden kaynaklandığı görülmektedir (Karadağ ve diğ., 2014). Sınıf içinde çocuklar özel gereksinimli akranlarını oyunlarına davet etmekten genellikle kaçınmakta olup (Çulhaoğlu İmrak, 2009), otistik çocukları uyum ve iletişim problemi olan çocuklar gibi algılamaktadırlar (Kabasakal ve diğerleri, 2008). Okul öncesi dönemde kaynaştırma programına dâhil olan zihinsel engelli çocuklar çeşitli davranış problemleri sergilemekte olup, akranları tarafından oyun arkadaşı olarak tercih edilmemektedirler (Aykır ve Çiftçi Tekinarslan, 2012; Uysal, 2007). Özel gereksinimli olan çocuklar sınıftaki popüleritesi az, içe kapanık çocuklara göre çok daha az tercih edilmekte olup, bu durum özel gereksinimli çocukların sosyal becerilerinin düşük olması ile ilişkilendirilmektedir (Baydık ve Bakkaloğlu, 2009; Sucuoğlu ve Özokçu, 2005; İftar ve Uzuner, 2004). Kaynaştırma programına dâhil edilen özel gereksinimli çocukların bir takım farklılıkları olduğu düşünüldüğünde; özel gereksinimli çocukların sosyal uyum becerilerini kazanması konusunda güçlük yaşaması beklenen bir durumdur. Özel gereksinimli çocukların normal gelişim gösteren çocuklar tarafından en az seviyede tercih edilmesi toplumun özel gereksinimli bireylere bakış açısı ve tutumu ile doğrudan ilişkilendirilmelidir.

Bu konuda yurt dışında yapılan çalışmalara baktığımızda; kaynaştırma programlarında özel gereksinimli çocuğun fiziksel olarak bir takım farklılıkları bulunsa dahi, normal gelişim gösteren akranlarının yarısı tarafından oyun arkadaşı olarak tercih edilmektedir (Dyson, 2005; Diamond, Le Furgy ve Blass, 1993; Diamond ve Hestenes, 1996: Akt. Karadağ vd, 2014). Özel gereksinimli çocuğun akranları tarafından kabul edilmesinde en temel durum sınıftaki eğitimcidir (Batu ve Yükselen, 2014). Eğitimcilerin engelli çocuğun özellikleri hakkında sınıfa bilgi vermesi ve en önemlisi ilk başta kendilerinin kabullenmesi sınıftaki çocukların akran tercihlerini doğrudan etkileyen önemli bir durumdur. Sınıftaki engelli çocuk, hem eğitimci hem de diğer akranları tarafından kabul edilmediği sürece kaynaştırma programlarının başarıya ulaşması çok güçtür. Okul öncesi dönemden başlayarak arkadaşları tarafından dışlanan, akranları tarafından oyunlarına davet edilmeyen otistik çocuklar ileriki dönemlerde sosyalleşmede güçlük yaşamaktadırlar (Shattuck, Orsmond ve Wagner, 2011). Bu durum toplum içindeki otistik çocuklar akranlarıyla etkileşime geçemezler yanılgısını güçlendirmektedir. Ancak okul öncesi dönemde akranları tarafından oyun arkadaşı olarak tercih edilen otistik çocuklar, ilköğretim yıllarında arkadaşlık ilişkileri başlatabilmekte ve çok daha sosyal olmaktadır (Calder, Hill ve Pellicano, 2012). Normal gelişim gösteren çocukların özel

gereksinimli arkadaşları ile ilgili bilgilendirilerek, beraber çalışacakları etkinlikler hazırlanmalıdır. Öğretmen, kaynaştırma eğitimine ve kaynaştırma öğrencisine yönelik ne kadar olumlu bir bakış açısına, tutuma sahip olursa özel gereksinimli öğrencinin sınıf içerisinde kabul görmesi ve ilişkilerinin artması o denli kuvvetli olur.

Özel gereksinimli çocuklar ile normal gelişim gösteren çocukların sosyal ortamlarda akran edinimi becerileri karşılaştırıldığında, otistik çocukların daha az arkadaşları olduğu görülmüştür (Koster, Pijl, Nakken ve Houten, 2010). Erken çocukluk dönemlerinde sınıf içinde yaşanan ayrımcılıklar çocukların sosyal-duygusal becerilerini doğrudan tehdit etmektedir. Akranları tarafından dışlanan ve etkileşimin az olduğu sınıflarda kaynaştırma programına devam eden otistik çocuklar, topluma sosyal anlamda nasıl uyum sağlayacaklar sorusunu açığa çıkarmaktadır. Üstelik sınıf içinde reddedilen çocuklarda saldırganlık ve öfke nöbetleri eğilimi çok daha fazla olmaktadır (Campell ve diğerleri, 2005). Otistik çocuklar grup içinde kaynaşamadığı gibi hem akademik, hem sosyal hem de farklı ortamlarda olduğundan daha fazla zorluk yaşamak ile karşı karşıya kalmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan çalışma; otistik çocukların hem sosyal alanda, hem akademik alanda, hem de doğal etkileşim ortamlarında tercih edilme düzeylerinin neredeyse yok denecek kadar az olduğunu göstermiştir.

Otistik çocukların akranları arasındaki sosyal konumları incelendiğinde genellikle reddedilen ve dışlanan konumundadırlar. Bu çocukların topluma kazandırılması açısından akran etkileşimlerini destekleyici çalışmalar yapılmasına oldukça yüksek düzeyde gereksinim vardır. Kaynaştırma programları kapsamında normal gelişim gösteren çocukların, sınıflarındaki engelli akranları hakkında bilgilendirilmeye ihtiyaçları bulunmaktadır. Buna ek olarak yapılan çalışma ile normal gelişim gösteren çocuğun ailesinde engelli birey bulunmasının, otistik çocuğu tercih etme düzeyini etkilediği görülmüştür. Otizm tanısı alan diğer engelli çocukların genel eğitim sınıflarına katılımının giderek artış gösterdiği düşünüldüğünde; kaynaştırma programlarında akran etkileşimini arttırmaya yönelik toplumsal ve eğitimsel boyutta çalışmalar yapılmasına hız verilmelidir.

KAYNAKLAR

- Aykır, T. & Çiftçi Tekinarslan, İ. (2012). Okul öncesi dönemdeki zihinsel yetersizliği olan ve olmayan çocukların sosyal becerileri ve problem davranışlarının karşılaştırılması, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20 (2), 627 – 648.
- Batu, S., Kırcaali İftar, G. & Uzuner, Y. (2004). Özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırıldığı bir kız meslek lisesindeki öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüş ve önerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5 (2), 33-50.
- Batu, E.S. & Yükselen, A. (2014). *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim 1* içinde, E, N. Metin, A. İ. Yükselen (Ed.), Erken çocukluk döneminde kaynaştırma uygulamaları (330 – 350), Ankara: Hedef Yayınları.
- Baydık, B. & Bakkaloğlu, H. (2009). Alt sosyo ekonomik düzeydeki özel gereksinimli olan ve olmayan öğrencilerin sosyometrik statülerini yordayan değişkenler, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9 (2), 401-447.
- Calder, L., Hill, V. & Pellicano, E. (2013). ‘Sometimes I want to play by myself’: Understanding what friendship means to children with autism in mainstream primary schools. *Autism*, 17(3), 296-316.
- Campbell, M.J., Ferguson, E.J., Herzinger, C.V., Jackson, N.J. & Marino, C. (2005). Peers’ Attitudes Toward Autism Differ Across Sociometric Groups: An Exploratory Investigation. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 17(3).
- Çuhaloğlu İmrak, H. Ç. (2009). *Okulöncesi dönemde kaynaştırma eğitimine ilişkin öğretmen ve ebeveyn tutumları ile kaynaştırma eğitimi uygulanan sınıflarda akran ilişkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

- Çulhaoğlu İmrak, H., & Sığırtmacı, A. (2010). Kaynaştırma uygulanan okulöncesi sınıflarında akran ilişkilerinin incelenmesi. *International Journal of Early Childhood*, 3(1), 38-65.
- Denham, S. A. & Holt, R. W. (1993). Preschoolers' likability as cause or consequence of their social behavior. *Developmental Psychology*, 29: 271-275.
- Diamond, K., Le Furgy, W. & Blass, S. (1993). Attitudes of preschool children toward their peers with disabilities: a year-long investigation in integrated classrooms. *The Journal of Genetic Psychology*, 154(2), 215-221.
- Dyson, L. L. (2005). Kindergarten children's understanding of and attitudes toward people with disabilities. *Topics in Early Childhood Special Education*, 25(2), 95-105.
- Eratay, E. & Sazak Pinar, E. (2006). Genel eğitim sınıflarındaki zihinsel engel öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerinin incelenmesi, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (13), 24 – 47.
- Gülay, H. (2009a). Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Cilt 12 Sayı 22, 82-93.
- Gülay, H. (2009b). *Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri*. Ankara: PegemAYayıncılık.
- Gülay, H. & Erten, H. (2011). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Akran Kabullerinin Okula Uyum Değişkenler Üzerindeki Yordayıcı Etkisi, *Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 81 – 92.
- Gülay Ogelman, H. (2014). *Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Tanıma Teknikleri* İçinde, A. Önder Ed., Sosyometrik Teknikler, Ankara: Pegem Yayınları.
- Johnson, C., Ironsmith, S., Snow, C. W. & Poteat, G. M. (2000). Peer acceptance and social adjustment in preschool and kindergarten. *Early Childhood Education Journal*, 27 (4), 207-212.
- Kabasakal, Z., Girli, A., Okun, B., Çelik, N. & Vardarlı, G. (2008). Kaynaştırma öğrencileri, akran ilişkileri ve akran istismarı, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23: 169 – 176.
- Kapıcı, G.E. & Çorbacı-Oruç, A. (2003). Okul öncesi çocuklarda sosyometrik yöntemlerin karşılaştırılması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 10(3).
- Karadağ, F., Yıldız Demirtaş, V. & Girli, A. (2014). Okul öncesi dönemde akranların sınıflarındaki özel gereksinimli öğrenciyi tercih etme durumları, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 191 – 215.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemleri (14. Baskı)*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kaya, A., & Siyez, D.M. (2008). Sociometric status and life satisfaction among Turkish elementary school students. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 32, 69-82.
- Koster, M., Pijl, J.S., Nakken, H. & Houten, V.E. (2010). Social participation of students with special needs in regular primary education in the Netherlands. *International Journal of Disability, Development and Education*, 57(1), 59-75.
- Ladd, G. W. & Price, J. M. (1987). Predicting children's social and school adjustment following the transition from preschool to kindergarten. *Child Development*, 58, 1168-1189.
- Ladd, G. W., Kochenderfer Ladd, B. & Coleman, C. C. (1996). Friendship quality as a predictor of young children's early school adjustment. *Child Development*, 67, 1103-1118.
- Odom, S. L., Hoyson, M., Jamieson, B. & Strain, P. S. (1985). Increasing handicapped preschoolers' peer social interactions: cross-setting and component analysis. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 18(1), 3-16.
- Poyraz Tüy, S. (1999). *3-6 yaş arasındaki işitme engelli ve işiten çocukların sosyal beceri ve problem davranışları yönünden karşılaştırılmaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sucuoğlu, B. & Özokçu, O. (2005). Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal becerilerinin değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 6(1), 41 – 57.
- Shattuck P.T., Orsmond G.I. & Wagner M. (2011) Participation in social activities among adolescents with an autism spectrum disorder. *PLoS ONE*, 6(11), 1.
- Uysal, A. (2007). Zihin engelli ve normal öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin karşılaştırılması. *4. Eğitim Bilimleri Kongresinde*, Eskişehir.
- Walker, S. (2004). Teacher reports of social behavior and peer acceptance in early childhood: Sex and social status differences. *Child Study Journal*, 34, (1),13-28.
- Walker, S. (2009). Sociometric stability and the behavioral correlates of peer acceptance in early childhood. *The Journal of Genetic Psychology*, 170(4), 339-358.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yu, S., Ostrosky, M. M. & Fowler, S. A. (2012). Measuring young children's attitudes toward peers with disabilities highlights from the research. *Topics in Early Childhood Special Education*, 32(3), 132-142.